

Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ενημερωτικό Δελτίο 5/2013

Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013

Μάνος Ματσαγγάνης & Χρύσα Λεβέντη

Στην εργασία αυτή παρουσιάζουμε επικαιροποιημένες εκτιμήσεις για την εξέλιξη των δεικτών φτώχειας το 2013, ενώ επίσης αναθεωρούμε προηγούμενες εκτιμήσεις για το μέγεθος των ίδιων δεικτών το 2012. Κατ' αρχήν, εξηγούμε ότι το μέγεθος της φτώχειας και η εξέλιξή της εξαρτώνται από το ύψος του ορίου φτώχειας. Χρησιμοποιούμε τρεις δείκτες: το κυμαινόμενο όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με 60% του διαμέσου εισοδήματος), το σταθερό όριο σχετικής φτώχειας (ίσο με 60% του διαμέσου εισοδήματος του 2009, σε σταθερές τιμές), και το όριο ακραίας φτώχειας (ίσο με το κόστος ενός βασικού καλαθιού αγαθών απαραίτητου για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης). Διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα χαμηλότερο από το συμβατικό όριο σχετικής φτώχειας αυξάνεται αργά αλλά σταθερά. Εναλλακτικά, υπολογίζουμε ότι ο αριθμός όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς πριν το ξέσπασμα της κρίσης φτάνει πλέον το 41% του πληθυσμού. Επί πλέον, εκτιμάμε ότι 1 στους 7 έχει σήμερα εισόδημα κάτω από το όριο ακραίας φτώχειας (από 1 στους 9 το 2012 και μόλις 1 στους 45 το 2009). Ο κύριος μηχανισμός διόγκωσης της φτώχειας είναι η κατακόρυφη αύξηση του αριθμού των ανέργων, σε συνδυασμό με τα τραγικά κενά που παρουσιάζει το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας. Η αντιμετώπιση του «νέου κοινωνικού ζητήματος» είναι αδύνατη χωρίς γενναία στροφή στην κοινωνική πολιτική.

Η κρίση

Η οικονομική ύφεση που πλήττει τη χώρα είναι πρωτοφανής σε ένταση και σε διάρκεια. Οι επίσημες εκτιμήσεις της Eurostat για το εθνικό εισόδημα δηλώνουν ότι το 2013 το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Ελλάδας έχει συρρικνωθεί κατά 20,6% σε σύγκριση με το 2009 (23,2% σε σύγκριση με το 2007). Από την άλλη, τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για την απασχόληση δείχνουν ότι το δεύτερο τρίμηνο του 2013 ο αριθμός των ανέργων στην Ελλάδα ήταν πάνω από 1 εκατομμύριο 350 χιλιάδες (27,1% του εργατικού δυναμικού), ενώ το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008 μόλις έφτανε τις 357 χιλιάδες (7,2%). Επί πλέον, οι υπολογισμοί της Τράπεζας της Ελλάδας για τις μεταβολές των αμοιβών αποκαλύπτουν ότι το 2013 οι μέσες πραγματικές αποδοχές των μισθωτών ήταν μειωμένες κατά 26% σε σχέση με το 2009 (κατά 9% σε σχέση με το 2000)¹.

Πώς επιδρά η κρίση στους δείκτες φτώχειας; Ποιες ομάδες του πληθυσμού πλήττονται περισσότερο; Πώς ανταποκρίνεται το σύστημα κοινωνικής προστασίας; Σε αυτά τα ερωτήματα απαντά το

πέμπτο τεύχος της σειράς Ενημερωτικών Δελτίων της Ομάδας Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Τα διαθέσιμα δεδομένα

Οι στατιστικές κατανομές εισοδήματος δίνονται στη δημοσιότητα με καθυστέρηση. Για παράδειγμα, τα βασικά αποτελέσματα της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (EU-SILC) 2012 για τα εισοδήματα του 2011 ανακοινώθηκαν το Νοέμβριο 2013.

Πώς όμως διαμορφώθηκε η φτώχεια στην Ελλάδα το 2013; Μπορούμε να έχουμε εικόνα νωρίτερα, χωρίς να χρειαστεί να περιμένουμε μέχρι το τέλος του 2015 (οπότε θα ανακοινωθούν τα επίσημα δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2014 για τα εισοδήματα του 2013);

Η δική μας προσέγγιση

Το πρόβλημα της υστέρησης των επίσημων δεδομένων μπορεί να παρακαμφθεί με τη μέθοδο της «μικροπροσομοίωσης». Η ανάλυση μας βασίζεται στο υπόδειγμα EUROMOD: αυτό υπολο-

1. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, παρόμοια ήταν η εξέλιξη των κατώτατων αποδοχών: το επίπεδό τους το 2013 ήταν 25% χαμηλότερο από ό,τι το 2009 (και 10% από ό,τι το 2000), πάντοτε σε πραγματικές τιμές.

γίζει την επίδραση της φορολογικής και της κοινωνικής πολιτικής στον κρατικό προϋπολογισμό και στην κατανομή εισοδήματος. Η εργασία μας βασίζεται στην έρευνα EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009). Επικαιροποιήσαμε αυτά τα δεδομένα με βάση νεώτερα στοιχεία για την ετήσια μεταβολή των μέσων αποδοχών ανά κατηγορία την περίοδο 2009-2013. Στη συνέχεια, εφαρμόσαμε τους κανόνες φορολογίας εισοδήματος και κοινωνικών επιδομάτων που ισχύουν τώρα. Επίσης, προσαρμόσαμε την αρχική βάση δεδομένων αναλογικά με τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας τα χρόνια που μεσολάβησαν. Τέλος, διορθώσαμε τα δεδομένα μας λαμβάνοντας υπόψη τη φοροδιαφυγή, καθώς και τη λεγόμενη «μη ανάληψη» των κοινωνικών παροχών (από άτομα που τις δικαιούνται).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυσή μας δεν λαμβάνει υπόψη μεταβολές στην ποιότητα και την ποσότητα των κοινωνικών υπηρεσιών που παρέχονται δωρεάν ή σε επιδοτούμενες τιμές. Όπως θα δούμε, το ότι οι δείκτες φτώχειας βασίζονται μόνο στο χρηματικό εισόδημα, και όχι στον «κοινωνικό μισθό» (π.χ. βρεφονηπιακοί σταθμοί, σχολική εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, φάρμακα, φροντίδα ηλικιωμένων κ.ά.), έχει σημαντικές προεκτάσεις, και πρέπει πάντοτε να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία των σχετικών στατιστικών.

Από την άλλη, τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται εδώ, όπως άλλωστε και τα επίσημα στοιχεία της Eurostat, αφορούν μόνο τα (χρηματικά) εισοδήματα και όχι την καταναλωτική δαπάνη. Άρα, δεν λαμβάνουν υπόψη την επίδραση των έμμεσων φόρων και των μεταβολών τους (όπως π.χ. η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ το 2010). Πάντως, γνωρίζουμε τόσο από τη θεωρία όσο και από εμπειρικές έρευνες (Matsaganis & Leventi 2013) ότι οι έμμεσοι φόροι πλήττουν δυσανάλογα τα χαμηλά εισοδήματα.

Τέλος, το μέγεθος της φτώχειας και η εξέλιξή της είναι εν πολλοίς θέμα ορισμού, εξαρτάται δηλ. από το πόσο ψηλά ή πόσο χαμηλά θέτουμε το όριο φτώχειας. Για αυτό χρησιμοποιούμε τρεις δείκτες, οι οποίοι απαντούν στο ερώτημα «τι σημαίνει φτώχεια» με τρεις διαφορετικούς τρόπους.

Σε προηγούμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#) είχαμε υπολογίσει την τιμή των τριών δεικτών φτώχειας για το 2012. Σε αυτή την εργασία παρουσιάζουμε επικαιροποιημένες εκτιμήσεις για την εξέλιξή τους το 2013, ενώ επίσης αναθεωρούμε² προηγούμενες εκτιμήσεις για το μέγεθος των ίδιων δεικτών το 2012.

2. Ενδεικτικά, σε αυτή την εργασία (α) χρησιμοποιούμε επικαιροποιημένες εκτιμήσεις της Τράπεζας Ελλάδος και της ΕλΣτατ για την εξέλιξη του ΑΕΠ, των μισθών, των ενοικίων και άλλων εισοδημάτων, (β) βελτιώνουμε την προσομοίωση της εισφοράς αλληλεγγύης συνταξιούχων καθώς και των εισφορών ασφάλισης προς το ΤΣΑΥ, (γ) εφαρμόζουμε διαφορετική μεθοδολογία για να λάβουμε υπόψη τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας τα χρόνια που μεσολάβησαν από το 2010 (έτος αναφοράς της έρευνας EU-SILC 2010), ενώ επίσης (δ) διορθώνουμε την εκτίμησή μας για το κόστος του βασικού καλαθιού αγαθών, το οποίο θεωρούμε ίσο με το όριο ακραίας

Κυμαινόμενο όριο (σχετικής) φτώχειας

Ο πρώτος δείκτης που παρουσιάζουμε είναι το (συμβατικό) ποσοστό σχετικής φτώχειας. Ο δείκτης αυτός μετρά το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από 60% του διαμέσου εισοδήματος³ διαθέσιμου εισοδήματος και χρησιμοποιείται ευρύτατα στην Ευρώπη. Έχει καθιερωθεί επειδή βασίζεται στην έννοια της σχετικής φτώχειας, δηλ. στην εύλογη υπόθεση ότι τα άτομα συγκρίνουν την κατάστασή τους με το μέσο βιοτικό επίπεδο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν.

Όπως είναι προφανές, ο συμβατικός δείκτης σχετικής φτώχειας είναι συνάρτηση του διαμέσου εισοδήματος όπως αυτό διαμορφώνεται κάθε έτος. Με άλλα λόγια, καθώς το διάμεσο εισόδημα αυξάνεται ή μειώνεται, αντιστοίχως αυξάνεται ή μειώνεται και το όριο φτώχειας. Συνεπώς, μιλάμε για ένα κυμαινόμενο όριο φτώχειας. Η αυξομείωση του κυμαινόμενου ορίου φτώχειας έχει μικρή σημασία όταν η μεταβολή του διαμέσου εισοδήματος δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλη, όπως δηλ. συμβαίνει σε «κανονικούς» καιρούς.

Σύμφωνα με επίσημα δεδομένα της τελευταίας έρευνας EU-SILC, το (κυμαινόμενο) όριο φτώχειας στην Ελλάδα το 2011 ήταν €476 το μήνα για ένα άτομο που ζει μόνο ή €999 το μήνα για τετραμελή οικογένεια (ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά). Με βάση το όριο αυτό, το ποσοστό φτώχειας το 2011 ήταν 23,1% (έναντι 20,1% το 2009).

Οι εκτιμήσεις μας για το ποσοστό σχετικής φτώχειας με βάση ένα κυμαινόμενο όριο παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.

Επειδή η ανάλυσή μας βασίζεται στην έρευνα EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009), τα αποτελέσματα του Πίνακα 1 δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με τα επίσημα στοιχεία για το 2011 (τα οποία αναφέρονται στα δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2012, για εισοδήματα του 2011). Είναι όμως απολύτως κατάλληλα για συγκρίσεις με το 2009 (έτος βάσης των στοιχείων που χρησιμοποιούμε εδώ).

Τα κύρια ευρήματά μας για την εξέλιξη της σχετικής φτώχειας στην Ελλάδα του 2013 είναι τα εξής.

Κατ' αρχήν, το συνολικό ποσοστό σχετικής φτώχειας (με βάση ένα κυμαινόμενο όριο) φαίνεται να έχει αυξηθεί λιγότερο το

φτώχειας, ανακοστολογώντας τα έξοδα διασκέδασης. Σε επόμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#) συγκρίνουμε τις τωρινές εκτιμήσεις με τις προηγούμενες, και εξηγούμε πιο αναλυτικά τους λόγους της απόκλισης.

3. Συγκεκριμένα, το διαθέσιμο εισόδημα μετατρέπεται σε «ισοδύναμο» με βάση μια «κλίμακα ισοδυναμίας», ώστε να συγκρίνεται σωστά το βιοτικό επίπεδο νοικοκυριών διαφορετικού μεγέθους ή διαφορετικής σύνθεσης. Η «τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας ΟΟΣΑ», την οποία εφαρμόζει η Eurostat και η ΕλΣτατ, διαιρεί το εισόδημα κάθε νοικοκυριού με έναν συντελεστή που σταθμίζει με 100% την παρουσία του αρχηγού του νοικοκυριού, με 50% την παρουσία κάθε πρόσθετου ενήλικα (πέραν του πρώτου) και με 30% την παρουσία κάθε παιδιού (έως 14 ετών). Τα διαθέσιμα εισοδήματα κάθε νοικοκυριού θεωρείται ότι μοιράζεται εξ ίσου ανάμεσα στα μέλη του.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι
Ποσοστό σχετικής φτώχειας (με κυμαινόμενο όριο)

		2009	2012	2013
σύνολο πληθυσμού		19,4	21,4	22,3
ανά φύλο				
	άνδρες	18,6	21,4	22,4
	γυναίκες	20,1	21,4	22,2
ανά ηλικία				
	0-17	23,4	27,4	26,1
	18-29	19,6	25,0	26,9
	30-44	18,6	24,2	24,2
	45-64	17,5	20,7	22,6
	65+	19,0	10,7	12,4
ανά περιοχή				
	Αθήνα	16,1	22,7	24,7
	υπόλοιπες πόλεις	14,5	16,5	15,8
	ημιαστικές και αγροτικές	22,3	22,1	22,8
ανάλογα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς				
	με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	19,3	24,6	27,2
	χωρίς ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	19,4	19,7	19,5
ανά επαγγελματική ομάδα				
	άνεργοι	34,2	43,8	46,7
	μισθωτοί ιδιωτικού τομέα	9,8	12,4	11,3
	Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες	1,1	2,0	2,7
	ελεύθερο επάγγελμα	4,9	2,4	2,7
	αυτοαπασχολούμενοι	17,3	19,7	24,0
	αγρότες	34,1	28,1	24,0
	συνταξιούχοι	17,0	11,0	12,5
	φοιτητές ή σπουδαστές	24,4	27,8	27,6
	εκτός εργατικού δυναμικού	26,3	20,8	21,4

Σημειώσεις: Το κυμαινόμενο όριο φτώχειας (60% του διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος) το 2013 αντιστοιχούσε σε €432 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €908 το μήνα για ζευγάρι με δύο ανήλικα παιδιά. Η κατηγορία «ελεύθερο επάγγελμα» περιλαμβάνει τους ασφαλισμένους στο ΕΤΑΑ (ιατροί, νομικοί, μηχανικοί) και στο ΤΑΙΣΥΤ (εργαζόμενοι στα ΜΜΕ). Τα αποτελέσματα για το 2012 διορθώνουν τις εκτιμήσεις προηγούμενου [Ενημερωτικού Δελτίου](#).
Πηγή: EUROMOD (version G1.1), με δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009).

2013 από όσο προοιωνίζονται τα επίσημα δεδομένα για το 2011. Οι λόγοι για την απόκλιση αυτή περιγράφονται αναλυτικά σε επόμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#). Πάντως, εστιάζοντας στις μεταβολές σε σχέση με το 2009, παρατηρούμε ότι η αύξηση του συνολικού ποσοστού σχετικής φτώχειας είναι κάθε άλλο παρά ασήμαντη: δύο ποσοστιαίες μονάδες την τριετία 2009-2012, και άλλη μία το 2013.

Από την άλλη, η σταθερότητα του γενικού δείκτη κρύβει αξιόλογες μεταβολές στους μερικούς δείκτες (ανά κατηγορία)⁴. Ως προς το φύλο, η αύξηση της σχετικής φτώχειας είναι μεγαλύτερη για τους άνδρες από ό,τι για τις γυναίκες. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει προηγούμενες εκτιμήσεις, καθώς και αντίστοιχες εκτι-

μήσεις για την εξέλιξη της φτώχειας στη διάρκεια της κρίσης σε άλλες χώρες (Jenkins και συν. 2013).

Ως προς την ηλικία, το ποσοστό σχετικής φτώχειας αυξάνεται θεαματικότερα (+7 ποσοστιαίες μονάδες) στην περίπτωση των νέων 18-29 ετών. Στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες η σχετική φτώχεια αυξάνεται λιγότερο – με την εξαίρεση των ηλικιωμένων όπου εμφανίζεται μειωμένη.

Πράγματι, η ηλικιακή ομάδα 65+ εμφανίζει σημαντική μείωση της σχετικής φτώχειας, από 19% το 2009 σε 12% το 2013. Το εύρημα αυτό έρχεται σε σύγκρουση με την ευρύτητα διαδεδομένη αντίληψη που θεωρεί τους ηλικιωμένους ως τα κύρια θύματα της κρίσης. Είναι όμως μάλλον αναμενόμενο, εάν αναλογιστούμε τα εξής δεδομένα. Πρώτον, οι κατώτατες συντάξεις π.χ. του ΙΚΑ μειώθηκαν λιγότερο από τους κατώτατους μισθούς (-18% έναντι -25% την τετραετία 2009-2013 σε αποπληθωρισμένες τιμές). Δεύτερον, οι συνταξιούχοι ηλικίας κάτω των 65 προέρχονται κατά κανόνα από κατηγορίες (στρατιωτικοί, μισθωτοί Δημοσίου-

4. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυση που παρουσιάζεται εδώ – και σε όλες τις μελέτες κατανομής εισοδήματος – βασίζεται στην παραδοχή ότι το διαθέσιμο εισόδημα κάθε νοικοκυριού επιμερίζεται εξ ίσου μεταξύ των ατόμων που το συναποτελούν. Με άλλα λόγια, το ατομικό εισόδημα κάθε μέλους αντιστοιχεί στο μερίδιο που του αναλογεί από το εισόδημα του νοικοκυριού στο οποίο ανήκει.

ΔΕΚΟ-Τραπεζών, μητέρες ανηλίκων κτλ.) που διέθεταν υψηλότερα εισοδήματα και συνταξιοδοτήθηκαν με ευνοϊκότερους όρους, ενώ υπέστησαν μεγαλύτερες περικοπές συντάξεων τα τελευταία χρόνια. Τρίτον, οι συντάξεις έστω και μειωμένες εξακολουθήσαν να καταβάλλονται (ενώ οι μισθοί, σε περίπτωση απόλυσης, όχι).

Βέβαια, διευκρινίζουμε ότι αναφερόμαστε στη *σχετική* φτώχεια: μια ομάδα μπορεί να βελτιώσει τη σχετική θέση της μόνο και μόνο επειδή στη διάρκεια της ύφεσης το εισόδημα των άλλων ομάδων μειώθηκε περισσότερο.

Ένα άλλο σημείο είναι ακόμη πιο σημαντικό: τα δεδομένα που αναλύουμε εδώ (τα ίδια που χρησιμοποιούνται στις επίσημες στατιστικές της Eurostat) αφορούν αποκλειστικά το *χρηματικό* εισόδημα, άρα δεν συμπεριλαμβάνουν την αξία των εισοδημάτων σε είδος. Όμως, το βιοτικό επίπεδο των ηλικιωμένων εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές σε είδος, όπως είναι η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική φροντίδα (π.χ. Βοήθεια στο Σπίτι), καθώς και άλλες δημόσιες υπηρεσίες. Εάν τα τελευταία χρόνια η ποσότητα και η ποιότητα των παροχών αυτών έχει πέσει (π.χ. λόγω περικοπών στη χρηματοδότηση), τότε το κόστος χρήσης τους θα έχει αυξηθεί.

Με άλλα λόγια, ακόμη και αν οι χαμηλοσυνταξιούχοι φαίνεται να έχουν χάσει από το 2009 μικρότερο μέρος του *χρηματικού* εισοδήματός τους από ό,τι οι χαμηλόμισθοι, το βιοτικό τους επίπεδο μπορεί να έχει υποστεί μεγαλύτερη υποβάθμιση εάν τώρα αναγκάζονται να πληρώνουν περισσότερο για φάρμακα, περίθαλψη και άλλες υπηρεσίες που τότε ήταν δωρεάν ή κόστιζαν λιγότερο. Ενώ η βελτίωση του δείκτη σχετικής φτώχειας με όρους χρηματικού εισοδήματος μπορεί να μετριάζεται από την αύξηση του κόστους της περίθαλψης και της κοινωνικής φροντίδας στην περίπτωση των συνταξιούχων και των ηλικιωμένων, αυτό δεν φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση των αγροτών όπου η βελτίωση αυτή είναι θεαματικότερη (μείωση του ποσοστού σχετικής φτώχειας κατά 10 σχεδόν ποσοστιαίες μονάδες).

Κατά τα άλλα, ήδη από το 2009 (δηλ. ανεξαρτήτως της κρίσης) το ποσοστό σχετικής φτώχειας διέφερε πολύ ανά επαγγελματική ομάδα: για παράδειγμα, ήταν μόλις 1% για τους μισθωτούς στο Δημόσιο, στις ΔΕΚΟ και στις τράπεζες, ενώ έφτανε το 34% για τους ανέργους. Στα χρόνια που μεσολάβησαν, το χάσμα διευρύνθηκε: το ποσοστό σχετικής φτώχειας αυξήθηκε σε 47% στην περίπτωση των ανέργων, ενώ παρέμεινε κάτω από 3% σε εκείνη των μισθωτών σε Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες⁵.

5. Η ψαλίδα άνοιξε και για άλλες δύο συναφείς μεταξύ τους επαγγελματικές ομάδες: αφενός εκείνους που ασκούν κάποιο «ευγενές» ελεύθερο επάγγελμα (δηλ. ιατροί, νομικοί, μηχανικοί και εργαζόμενοι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης), και αφετέρου τους υπόλοιπους αυτοαπασχολούμενους. Οι πρώτοι είχαν πολύ χαμηλό ποσοστό σχετικής φτώχειας το 2009 (5%), το οποίο εν τω μεταξύ μειώθηκε και άλλο (σε 3%). Οι δεύτεροι ξεκινούσαν από πολύ υψηλότερο ποσοστό (17% το 2009), το οποίο τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε

Τέλος, το ποσοστό σχετικής φτώχειας έχει αυξηθεί πολύ περισσότερο στην Αθήνα (+9 ποσοστιαίες μονάδες την τετραετία 2009-2013), καθώς και για οικογένειες που πληρώνουν ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο (+8 ποσοστιαίες μονάδες).

Σταθερό όριο φτώχειας

Ο δεύτερος δείκτης φτώχειας που παρουσιάζουμε εδώ κρατά το όριο φτώχειας σταθερό στο 60% του (τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένου) διαμέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος του 2009. Με τον δείκτη αυτό προσπαθούμε να υπολογίσουμε τον αριθμό των πολιτών με πραγματικό εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας της τελευταίας χρονιάς πριν την κρίση. Είναι και αυτή μια σημαντική όψη της εμπειρίας της φτώχειας σε μια εποχή μείωσης εισοδημάτων και αύξησης τιμών (+8,3% την περίοδο 2009-2013).

Πράγματι, σε εποχές κρίσης, είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι τα άτομα συγκρίνουν το βιοτικό τους επίπεδο όχι μόνο με αυτό της «μέσης οικογένειας» στη χώρα στην οποία κατοικούν, αλλά και με το δικό τους βιοτικό επίπεδο στο πρόσφατο παρελθόν. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει τη χρήση ενός άλλου δείκτη φτώχειας που αναφέρει το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από 60% του διαμέσου εισοδήματος - όχι όμως του τρέχοντος έτους αλλά κάποιου προηγούμενου, λαμβάνοντας υπόψη και τον πληθωρισμό⁶.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, το ποσοστό φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, σε 39% το 2012 και 44% το 2013 (βλ. Πίνακα 2). Η επιδείνωση αυτή ήταν ιδιαίτερα έντονη για τους ανέργους (κατά 38 ποσοστιαίες μονάδες) και δευτερευόντως για τους νέους και για τους αυτοαπασχολούμενους (κατά 31 και 26 ποσοστιαίες μονάδες αντιστοίχως).

Αντίθετα, η αύξηση του ποσοστού φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο υπήρξε λιγότερο θεαματική σε δύο πολύ διαφορετικές περιπτώσεις. Αφενός στην περίπτωση των ηλικιωμένων ή συνταξιούχων και των αγροτών: εκεί η φτώχεια ήταν αρχικά υψηλή, ενώ την περίοδο 2009-2013 αυξήθηκε και άλλο (με βάση το σταθερό όριο) κατά 19-21 ποσοστιαίες μονάδες. Αφετέρου στην περίπτωση δύο ομάδων χαμηλής φτώχειας (μισθωτοί σε Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες και ιατροί, νομικοί, μηχανικοί, εργαζόμενοι στα ΜΜΕ): εκεί η αύξηση με βάση το σταθερό όριο ήταν πολύ μικρότερη (+9 και +2 ποσοστιαίες μονάδες αντιστοίχως).

σημαντικά (πάνω από 24% το 2013). Το αποτέλεσμα όμως αυτό δίνεται με επιφύλαξη. Η πληροφόρηση για την εξέλιξη του εισοδήματος των ελεύθερων επαγγελματιών και των αυτοαπασχολούμενων είναι πολύ ελλιπότερη από ό,τι στην περίπτωση των μισθωτών. Η ανάλυσή μας βασίζεται στην υπόθεση ότι η πώση του ήταν ίση με αυτή των μέσων ακαθάριστων αποδοχών στο σύνολο της οικονομίας (-24% την περίοδο 2009-2013).

6. Ένας τέτοιος δείκτης φτώχειας (32,3% το 2011 με έτος βάσης το 2005) χρησιμοποιείται από την Eurostat ως ένας από τους δείκτες κοινωνικής ενσωμάτωσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Ποσοστό φτώχειας με σταθερό όριο

		2009	2012	2013
σύνολο πληθυσμού		19,4	38,9	44,3
ανά φύλο				
	άνδρες	18,6	39,1	44,3
	γυναίκες	20,1	38,7	44,3
ανά ηλικία				
	0-17	23,4	44,3	48,6
	18-29	19,6	43,6	50,8
	30-44	18,6	39,4	43,5
	45-64	17,5	36,4	42,5
	65+	19,0	33,0	38,9
ανά περιοχή				
	Αθήνα	16,1	36,1	40,4
	υπόλοιπες πόλεις	14,5	31,6	37,5
	ημιαστικές και αγροτικές	22,3	42,2	48,2
ανάλογα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς				
	με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	19,3	40,6	46,2
	χωρίς ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	19,4	37,9	0,4
ανά επαγγελματική ομάδα				
	άνεργοι	34,2	65,2	71,9
	μισθωτοί ιδιωτικού τομέα	9,8	25,8	29,0
	Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες	1,1	7,5	10,0
	ελεύθερο επάγγελμα	4,9	5,8	7,1
	αυτοαπασχολούμενοι	17,3	33,3	43,0
	αγρότες	34,1	50,9	55,0
	συνταξιούχοι	17,0	31,4	36,4
	φοιτητές ή σπουδαστές	24,4	46,3	51,7
	εκτός εργατικού δυναμικού	26,3	40,1	43,6

Σημειώσεις: Το σταθερό όριο φτώχειας (60% του τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένου διάμεσου εισοδήματος του 2009) αντιστοιχούσε το 2013 σε €665 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €1.397 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά. Η κατηγορία «ελεύθερο επάγγελμα» περιλαμβάνει τους ασφαλισμένους στο ΕΤΑΑ (ιατροί, νομικοί, μηχανικοί) και στο ΤΑΙΣΥΤ (εργαζόμενοι στα ΜΜΕ). Τα αποτελέσματα για το 2012 διορθώνουν τις εκτιμήσεις προηγούμενου [Ενημερωτικού Δελτίου](#).

Πηγή: EUROMOD (version G1.1), με δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009).

Συνοψίζοντας, παρατηρούμε ότι παρόλο που το ποσοστό φτώχειας με βάση ένα σταθερό όριο (δηλ. το ποσοστό όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς πριν το ξέσπασμα της κρίσης) αυξήθηκε σημαντικά για όλες τις ομάδες του πληθυσμού, κατά κανόνα η αύξηση αυτή ήταν πολύ μεγαλύτερη για τις ομάδες με αρχικά υψηλό κίνδυνο φτώχειας. Αντίθετα, η επιδείνωση ήταν μικρότερη για τις ομάδες που εμφάνιζαν αρχικά χαμηλό κίνδυνο φτώχειας.

Με άλλα λόγια, η κρίση μεγάλωσε την απόσταση που χωρίζει τις εύπορες ομάδες από τις λιγότερο εύπορες: η πιθανότητα φτώχειας όσων ανήκουν στις πρώτες ήταν χαμηλότερη πριν από την κρίση, και έχει αυξηθεί λιγότερο τα τελευταία χρόνια.

Όριο ακραίας φτώχειας

Οι δύο δείκτες φτώχειας που παρουσιάσαμε παραπάνω συμπληρώνουν την εικόνα του «τι σημαίνει φτώχεια» αλλά δεν την εξαντλούν.

Πράγματι, κάποτε η φτώχεια οριζόταν κατά κυριολεξία, ως απόλυτη έννοια: φτωχός εθεωρείτο όποιος δεν είχε τη δυνατότητα να αποκτήσει τα «προς το ζην». Στις ανεπτυγμένες χώρες, ο ορισμός αυτός έπεσε σταδιακά σε αχρηστία μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αφού ο συνδυασμός ταχείας οικονομικής ανάπτυξης, πλήρους απασχόλησης και επαρκούς κοινωνικής προστασίας εξάλειψε σχεδόν ολοκληρωτικά το φαινόμενο της απόλυτης φτώχειας. Μήπως είναι καιρός να επαναφέρουμε την έννοια της απόλυτης, ή καλύτερα της ακραίας⁷ φτώχειας;

Σε εποχές απότομης πτώσης του βιοτικού επιπέδου το πρόβλημα της φτώχειας μπορεί να πάρει τέτοιες διαστάσεις που να καθιστά επιτακτικό τον υπολογισμό του αριθμού των πολιτών με ει-

7. Όπως ισχυρίζονται (πειστικά) οι Bradshaw & Mayhew (2011), η φτώχεια είναι πάντοτε «σχετική» (π.χ. με το τι θεωρείται αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης στην κοινωνία που ζεταάζεται, ή τουλάχιστον με το επίπεδο τιμών που επικρατεί εκεί). Συνεπώς, ο όρος «ακραία» φτώχεια είναι ορθότερος από τον όρο «απόλυτη» φτώχεια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Ποσοστό ακραίας φτώχειας

		2009	2012	2013
σύνολο πληθυσμού		2,2	10,8	14,0
ανά φύλο				
	άνδρες	2,3	11,2	14,5
	γυναίκες	2,2	10,5	13,6
ανά ηλικία				
	0-17	4,1	17,3	20,3
	18-29	2,7	11,6	16,0
	30-44	3,0	15,0	18,1
	45-64	1,7	9,2	13,3
	65+	0,1	1,5	2,9
ανά περιοχή				
	Αθήνα	1,4	16,5	20,6
	υπόλοιπες πόλεις	2,7	8,7	12,1
	ημιαστικές και αγροτικές	2,6	8,6	11,3
ανάλογα με το ιδιοκτησιακό καθεστώς				
	με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	3,7	18,5	23,6
	χωρίς ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο	1,4	6,5	8,6
ανά επαγγελματική ομάδα				
	άνεργοι	4,5	26,0	33,7
	μισθωτοί ιδιωτικού τομέα	0,6	4,7	6,0
	Δημόσιο-ΔΕΚΟ-τράπεζες	0,0	0,3	1,1
	ελεύθερο επάγγελμα	1,1	1,3	1,6
	αυτοαπασχολούμενοι	2,6	11,8	16,3
	αγρότες	4,0	8,3	10,8
	συνταξιούχοι	0,3	2,0	2,8
	φοιτητές ή σπουδαστές	4,0	16,5	20,0
	εκτός εργατικού δυναμικού	1,1	5,1	8,8

Σημειώσεις: Το όριο ακραίας φτώχειας είναι το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης, το οποίο εκτιμήθηκε το 2013 σε €233 το μήνα για άτομο που ζει μόνο και σε €684 το μήνα για ζευγάρι με δύο παιδιά (νοικοκυριά που διαμένουν στην Αθήνα και δεν βαρύνονται με έξοδα ενοικίου ή στεγαστικού δανείου). Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Πίνακα Α1 στην προτελευταία σελίδα. Η κατηγορία «ελεύθερο επάγγελμα» περιλαμβάνει τους ασφαλισμένους στο ΕΤΑΑ (ιατροί, νομικοί, μηχανικοί) και στο ΤΑΙΣΥΤ (εργαζόμενοι στα ΜΜΕ). Τα αποτελέσματα για το 2012 διορθώνουν τις εκτιμήσεις προηγούμενου [Ενημερωτικού Δελτίου](#).
Πηγή: EUROMOD (version G1.1), με δεδομένα της έρευνας EU-SILC 2010 (εισοδήματα 2009).

σόδημα όχι απλώς χαμηλότερο από κάποιο όριο σχετικής φτώχειας, αλλά τόσο χαμηλό που να μην επαρκεί πλέον για την αγορά ενός βασικού καλαθιού αγαθών, τα οποία κρίναμε ως απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Προφανώς, το κόστος του ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης μεταβάλλεται ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεση της οικογένειας, ανάλογα με τον τόπο διαμονής, καθώς και ανάλογα με το εάν η οικογένεια διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή αντίθετα βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο.

Ο τρίτος δείκτης που παρουσιάζουμε εδώ προκύπτει από την προσέγγιση αυτή. Σε προηγούμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#) είχαμε υπολογίσει το κόστος ενός καλαθιού βασικών αγαθών το 2012. Σε αυτή την εργασία υπολογίζουμε το κόστος του ίδιου βασικού καλαθιού αγαθών το 2009 και το 2013, σύμφωνα με την εξέλιξη του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή της [ΕΛΣΤατ](#) ανά είδος αγαθού (βλ. προτελευταία σελίδα). Με κάποια αναπόφευκτη δόση αυθαιρε-

σίας, το ποσό που αντιστοιχεί σε κάθε τύπο νοικοκυριού (ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των μελών του, με την τοποθεσία και με το ιδιοκτησιακό καθεστώς κατοικίας) μπορεί να θεωρηθεί όριο ακραίας φτώχειας (άρα το ποσοστό στον πληθυσμό όσων βρίσκονται κάτω από αυτό το όριο, δείκτης ακραίας φτώχειας).

Οι εκτιμήσεις που παρουσιάζουμε στον Πίνακα 3 δείχνουν ότι ο γενικός δείκτης ακραίας φτώχειας αυξάνεται δραματικά. Πράγματι, το σχετικό ποσοστό έχει φτάσει το 14% το 2013, ενώ ήταν 11% το 2012 και μόλις 2% το 2009.

Πώς επιβιώνουν όλοι αυτοί οι άνθρωποι (λίγο πάνω από 1,5 εκατομμύριο); Εικάζουμε ότι οι περισσότεροι καταφέρνουν ακόμη να διατηρούν ένα ελάχιστο επίπεδο κατανάλωσης είτε αντλώντας από αποταμιεύσεις που είχαν εξοικονομήσει στο παρελθόν, είτε ρευστοποιώντας περιουσιακά στοιχεία (π.χ. χρυσαφικά), είτε χρεώνοντας πιστωτικές κάρτες (μάλλον όχι πια καταναλωτικά δάνεια), είτε συσσωρεύοντας χρέη (π.χ. στην εφορία, στα ασφαλιστικά ταμεία, στην τράπεζα για στεγαστικά δάνεια), είτε αφήνοντας άλλους

απλήρωτους λογαριασμούς (π.χ. ενοίκια). Προς το παρόν, οξύ πρόβλημα επιβίωσης αντιμετωπίζουν λιγότεροι. Όσο όμως παρατείνεται η κρίση, ο αριθμός τους αναγκαστικά θα αυξάνεται.

Για μερικές ομάδες του πληθυσμού η αύξηση της ακραίας φτώχειας είναι ακόμη δραματικότερη. Εκτιμάμε ότι 20% των παιδιών (έναντι 4% το 2009) ζει σε οικογένειες που δεν είναι σε θέση να αγοράσουν τα αγαθά που είναι απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η κατάσταση των ανέργων δείχνει να είναι ακόμη χειρότερη (ποσοστό ακραίας φτώχειας 34% το 2009, από 5% το 2009). Ακόμη: 24% όσων ζουν σε νοικοκυριά που βαρύνονται από ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο, 21% όσων μένουν στην Αθήνα, 20% των φοιτητών ή σπουδαστών⁸, 18% των ατόμων ηλικίας 30 έως 45 ετών, καθώς και 16% των αυτοαπασχολούμενων φαίνεται να διαθέτουν εισόδημα χαμηλότερο από το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης⁹.

Αντίθετα, οι μισθωτοί σε Δημόσιο, ΔΕΚΟ και Τράπεζες, οι εργαζόμενοι στα ΜΜΕ, καθώς και οι ιατροί, νομικοί ή μηχανικοί αντιμετωπίζουν ασήμαντα ποσοστά ακραίας φτώχειας. Από την άλλη, το αντίστοιχο ποσοστό στην περίπτωση των ηλικιωμένων είναι κάτω από 3%. Πράγματι, ακόμη και μια χαμηλή σύνταξη αρκεί για να καλύψει το κόστος απόκτησης των βασικών αγαθών που κρίναμε απαραίτητα για την εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης. Υπό μια κρίσιμη προϋπόθεση όμως: ότι φάρμακα και περίθαλψη είναι δωρεάν¹⁰. Στο βαθμό που η προϋπόθεση αυτή παραβιάζεται, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι το ποσοστό των ηλικιωμένων που πλήττονται από την ακραία φτώχεια είναι (ενδεχομένως πολύ) υψηλότερο.

Συμπεράσματα

Η εργασία μας παρουσιάζει μια ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα το 2013. Το ποσοστό σχετικής φτώχειας με βάση ένα κυμαινόμενο όριο φαίνεται να έχει αυξηθεί λίγο την τελευταία τετραετία (+3 ποσοστιαίες μονάδες). Όμως, το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα κάτω από ένα σταθερό όριο (το τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009) έχει υπερδιπλασιαστεί, υποδηλώνοντας ότι ο αριθμός όσων θα θεωρούσαμε φτωχούς πριν το ξέσπασμα της κρίσης έχει αυξηθεί σημαντικά.

Από την άλλη, ο αριθμός των οικογενειών με χαμηλότερο εισόδημα από το κόστος ενός ελάχιστου επιπέδου αξιοπρεπούς διαβίωσης έχει αυξηθεί δραματικά σε 14% το 2013 (από 2% το 2009). Η κάθοδος στην ακραία φτώχεια ενός τόσο υψηλού (και αυξανόμενου) τμήματος του πληθυσμού αποκαλύπτει την αδυναμία του συστήματος κοινωνικής προστασίας να αποτρέψει την ακραία φτώχεια σε συνθήκες βαθείας και παρατεταμένης ύφεσης.

Πράγματι, η φτώχεια των ανέργων έχει φτάσει σε επίπεδα συναγερμού και επειδή το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα (αντίθετα από ό,τι συνέβη σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες) απέτυχε να ανταποκριθεί στην αύξηση του αριθμού των ανέργων θέτοντας σε κίνηση συμπαγείς μηχανισμούς στήριξης του εισοδήματός τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της [ΕΛΣΤατ](#) το δεύτερο τρίμηνο του 2013 ο αριθμός των ανέργων είχε ξεπεράσει το 1 εκατομμύριο 350 χιλιάδες, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία του [ΟΑΕΔ](#) ο αριθμός όσων ελάμβαναν τακτικό επίδομα ανεργίας το ίδιο τρίμηνο ήταν 158 χιλιάδες: με άλλα λόγια, μόλις 1 στους 9 ανέργους (ποσοστό 11,7%).

Η εργασία μας επιβεβαιώνει ότι η θεαματική αύξηση του αριθμού των ανέργων, σε συνδυασμό με τα τραγικά κενά που εξακολουθεί να παρουσιάζει το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας, έχει παρασύρει χιλιάδες οικογένειες στην (συχνά ακραία) φτώχεια. Πράγματι, το μαζικό πλέον φαινόμενο των οικογενειών με παιδιά χωρίς κανέναν εργαζόμενο και χωρίς επίδομα ανεργίας ή άλλη εισοδηματική ενίσχυση είναι το «νέο κοινωνικό ζήτημα». Το φαινόμενο αυτό δεν έχει γνωρίσει τη δημοσιότητα και την προσοχή που του αξίζει. Η αντιμετώπισή του στο σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον θα απαιτήσει μια γενναιότερη στροφή στη δημόσια πολιτική, με στόχο την αποφασιστική ενδυνάμωση του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας.

Με το ν.4093/2012 (Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016) κάποια μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση θεσμοθετήθηκαν ήδη, και άρχισαν να εφαρμόζονται στα μέσα του 2013. Πώς αξιολογούμε τη συμβολή τους στην καταπολέμηση της φτώχειας; Αυτό είναι το θέμα του επόμενου [Ενημερωτικού Δελτίου](#).

8. Πάντως, το εισόδημα των φοιτητών ή σπουδαστών που δεν ζουν με τους γονείς τους, και που συνεπώς σχηματίζουν χωριστό νοικοκυριό, κατά κανόνα συμπεριλαμβάνει ιδιωτικές μεταβιβάσεις (π.χ. «χαρτζηλίκι» από τους γονείς και άλλους συγγενείς), οι οποίες κατά κανόνα καταγράφονται ελλιπώς στις στατιστικές έρευνες.
9. Είναι προφανές ότι οι ομάδες του πληθυσμού που αναφέρονται εδώ εν μέρει αλληλοεπικαλύπτονται. Πράγματι, τα ίδια νοικοκυριά ανήκουν σε περισσότερες ομάδες σύμφωνα με περισσότερα κριτήρια (π.χ. άνεργοι, 30-44 ετών, σε οικογένειες με παιδιά, που ζουν στην Αθήνα, σε ενοικιαζόμενη κατοικία).
10. Το πρόβλημα των εμποδίων πρόσβασης στην περίθαλψη είναι το θέμα επόμενου [Ενημερωτικού Δελτίου](#).

Βιβλιογραφία

- Bradshaw J. and Mayhew E. (2011) [The measurement of extreme poverty in the European Union](#). European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Social Inclusion.
- Eurostat (2013) [Real GDP growth rate](#) – volume. Percentage change on previous year (tec00115) (last update: 7 December 2013).
- Jenkins S.P., Brandolini A., Micklewright J. & Nolan B. (2013) [The Great Recession and the distribution of household income](#). Oxford: Oxford University Press.
- ΕΛΣΤατ (2013) Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: β' τρίμηνο 2013. [Δελτίο τύπου](#) (19 Σεπτεμβρίου 2013). Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή
- ΕΛΣΤατ (2013) Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών 2012 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2009): κίνδυνος φτώχειας. [Δελτίο τύπου](#) (29 Νοεμβρίου 2013). Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- ΕΛΣΤατ (2013) Δείκτης τιμών καταναλωτή. [Δελτίο τύπου](#) (9 Δεκεμβρίου 2013). Πειραιάς, Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ. & Καναβιτσά Ε. (2012) [Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης](#). Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012. Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική.
- ΟΑΕΔ (2013) [Στατιστικά στοιχεία ανά μήνα](#). Αθήνα, Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού.
- Τράπεζα της Ελλάδας (2013) [Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2012](#) (και προηγούμενα έτη). Αθήνα.

Ο υπολογισμός του ελάχιστου κόστους αξιοπρεπούς διαβίωσης

Σε προηγούμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#) είχαμε υπολογίσει το όριο ακραίας φτώχειας για το 2012 θεωρώντας το ίσο με το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης, το οποίο αντιστοιχεί στην αξία ενός βασικού καλαθιού απολύτως απαραίτητων αγαθών. Το σχετικό ποσό διαφέρει ανάλογα με τον τόπο διαβίωσης του νοικοκυριού, ανάλογα με το μέγεθος και τη σύνθεσή του, καθώς και ανάλογα με το εάν το νοικοκυριό διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία (ελεύθερη από βάρη) ή αντίθετα βαρύνεται με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο.

Σε αυτή την εργασία υπολογίζουμε το ποσοστό ακραίας φτώχειας για τα έτη 2009 και 2013 με βάση τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο το κόστος του ίδιου βασικού καλαθιού, σύμφωνα με την εξέλιξη του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή της [ΕΛΣΤατ](#) ανά είδος αγαθού.

Επίσης, διορθώνουμε την εκτίμησή μας για το ποσοστό ακραίας φτώχειας το 2012 ανακοστολογώντας τα έξοδα διασκέδασης.

Συγκεκριμένα, η εκτίμησή μας για το ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης – και, συνεπώς, το όριο ακραίας φτώχειας – το 2013 παρουσιάζεται στον Πίνακα Α1.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο υπολογισμός του ελάχιστου κόστους αξιοπρεπούς διαβίωσης βασίζεται στην υπόθεση εργασίας ότι όλοι οι πολίτες – και ειδικά όσοι διαθέτουν χαμηλότερο εισόδημα - έχουν δωρεάν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Είναι προφανές ότι, στο βαθμό που αυτό δεν ισχύει, η εκτίμησή μας υποτιμά το πραγματικό ελάχιστο κόστος αξιοπρεπούς διαβίωσης (ιδίως για τους ηλικιωμένους και για τα άτομα με χρόνιες ασθένειες).

ΠΙΝΑΚΑΣ Α1
Όριο ακραίας φτώχειας

	Αθήνα	άλλες αστικές περιοχές	ημιαστικές και αγροτικές περιοχές
με ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο			
μονομελές νοικοκυριό	431	416	269
μονογονεϊκή οικογένεια	615	625	436
ζευγάρι χωρίς παιδιά	643	645	444
ζευγάρι με 1 παιδί	816	808	626
ζευγάρι με 2 παιδιά	984	962	799
χωρίς ενοίκιο ή στεγαστικό δάνειο			
μονομελές νοικοκυριό	233	228	194
μονογονεϊκή οικογένεια	380	371	323
ζευγάρι χωρίς παιδιά	408	392	332
ζευγάρι με 1 παιδί	553	531	457
ζευγάρι με 2 παιδιά	684	656	564

Σημειώσεις: Όλα τα ποσά είναι ευρώ το μήνα και αφορούν το έτος 2013. Η μεθοδολογία εξηγείται αναλυτικά σε προηγούμενο [Ενημερωτικό Δελτίο](#).

Για τη σειρά Ενημερωτικών Δελτίων

Η σειρά Ενημερωτικών Δελτίων φιλοδοξεί να παρουσιάσει στο ευρύ κοινό τα αποτελέσματα επιστημονικής έρευνας πάνω σε ζητήματα με μεγάλο δημόσιο ενδιαφέρον. Τα κείμενα που περιέχουν δεν απευθύνονται σε ειδικούς. Είναι γραμμένα για να διαβάζονται όχι μόνο από ερευνητές και από φοιτητές, αλλά επίσης

από υπεύθυνους για τη χάραξη και την εφαρμογή δημόσιων πολιτικών, από στελέχη πολιτικών κομμάτων και κοινωνικών οργανώσεων, από δημοσιογράφους και από οποιονδήποτε άλλον πολίτη ενδιαφέρεται για τα ζητήματα αυτά.

Για το υπόδειγμα EUROMOD

Η έρευνα που παρουσιάζεται στη σειρά βασίζεται σε εφαρμογές του υποδείγματος φορολογίας και κοινωνικών παροχών EUROMOD, με το οποίο υπολογίζουμε την διανεμητική και δημοσιονομική επίδραση (δηλ. στην κατανομή εισοδήματος και στον κρατικό προϋπολογισμό αντιστοίχως) διαφόρων μέτρων φορολογικής και κοινωνικής πολιτικής, καθώς επίσης και οποιασδήποτε μεταβολής (πραγματικής ή υποθετικής) στα μέτρα αυτά. Το EUROMOD είναι προϊόν στενής συνεργασίας δεκάδων πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων από όλες τις χώρες της

Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια περίοδο δύο σχεδόν δεκαετιών. Σήμερα το υπόδειγμα χρησιμοποιείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλους διεθνείς οργανισμούς όπως είναι ο ΟΟΣΑ. Τα αποτελέσματά του έχουν επικυρωθεί σε μικρο- και μακρο-επίπεδο, ενώ διάφορες εφαρμογές του έχουν δημοσιευθεί σε πλήθος ερευνητικών εργασιών. Περισσότερες πληροφορίες για το EUROMOD παρέχονται ([εδώ](#)) στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου του Essex, το οποίο συντονίζει τη σχετική έρευνα.

Για την Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής

Η Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής είναι μια άτυπη ομάδα διδασκόντων, φοιτητών και άλλων ερευνητών στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, την οποία συντονίζει ο Μάνος Ματσαγάνης.

Το κύριο ενδιαφέρον της Ομάδας είναι η παρακολούθηση των επιπτώσεων της κρίσης στην κατανομή του εισοδήματος, δηλαδή στη φτώχεια και στην ανισότητα.

Προηγούμενα τεύχη της σειράς

Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012 [«Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης»](#) (Μάνος Ματσαγάνης, Χρύσα Λεβέντη & Ελένη Καναβιτσά)

Ενημερωτικό Δελτίο 2/2012 [«Διανεμητικές επιδράσεις της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα»](#) (Μάνος Ματσαγάνης & Χρύσα Λεβέντη)

Ενημερωτικό Δελτίο 3/2012 [«Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: δημοσιονομικές και διανεμητικές επιδράσεις»](#) (Μάνος Ματσαγάνης & Χρύσα Λεβέντη)

Ενημερωτικό Δελτίο 4/2013 [«Σχολικά γεύματα στην Ελλάδα της κρίσης»](#) (Μάνος Ματσαγάνης)

Επικοινωνία

Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών
Πατησίων 76
Αθήνα 10434
www.paru.gr

Μάνος Ματσαγάνης
τηλ.: 210 8203 380
fax: 210 8214 122
e-mail: matsaganis@aueb.gr

Χρύσα Λεβέντη
τηλ.: 210 8203 354
fax: 210 8214 122
e-mail: xrisalev@aueb.gr

